

Rudolf Steiners antroposofi i vår tids kulturkrise

I år, 1961, er det Rudolf Steiners 100 års jubileum. En rekke nye boker om hans liv og verk er allerede kommet i årets første måneder og flere følger etter. I alle vesteuropeiske land og i Amerika blir han i år feiret i presse og kringkasting.

Hundre tusener av mennesker har direkte eller indirekte nytt godt av fruktene av hans innsats. - På de forskjelligste felter av kulturlivet kan vi spore virkningene av hans arbeid. Og det er virkninger som har vist seg å øke i omfang for hvert tiår som har gått siden hans død i 1925.

Men hvem kan si at han kjenner Rudolf Steiner?

Hvem har tatt hans liv og verk så alvorlig at han har satt seg inn i hans antroposofiske åndsvidenskap for å prøve om den holder mål i vår tids kulturkrise?

Hvem kan si at han har prøvet sannhetsverdien av de resultater Rudolf Steiner er kommet til på livets umiddelbare virkelighet?

Rudolf Steiner er en av disse åndsskikkelser, åndsheroer som vokser for ens blikk, etterhvert som man kommer nærmere.

Jo mer man lærer ham å kjenne, blir man uvilkårlig mer beskjeden med hensyn til å ville felle en avsluttende dom om ham, til å ville klassifisere ham på en bestemt entydig måte.

Rudolf Steiner var ingen innesluttet, isolert mystiker. I den mest intense virksomhet tok han del i kulturlivet. Og han øste ut av sin rikdom til alle som hadde bruk for den. Foruten å skrive de ca. 20 boker som er grunnleggende for antroposofien, rakk han å holde over seks tusen foredrag. De fleste av disse ble stenografert og foreligger nu trykt. Der er altså rikelig anledning til å lære ham å kjenne ved studium.

Allikevel forblir han liksom andre ledende individualiteter i åndshistorien den store ukjente. Hvorfor, kan man spørre. Fordi han er gått så langt foran inn i nye, ukjente, uoppdyrkete områder.

I det følgende vil vi forsøke å gi noen glimt av Rudolf Steiners innsats i det europeiske kulturliv. De grunnproblemer Rudolf Steiner kjempet med, har avgjørende betydning i vår tids kulturkrise. Hans filosofiske utgangspunkt (beskrevet i "Frihetens filosofi", 1894) står så sentralt i vår egen tids problematikk, at det er mer aktuelt enn noensinne for. - Har vi fått tak i noen kjernepunkter i de mest aktuelle kulturproblemer, er det lettere å få øye på det vesentlige i Rudolf Steiners filosofiske utgangspunkt, som danner grunnlaget for den antroposofiske erkjennelsesvei og alt som kommer frem i antroposofiens verdenshillede.

I.

Noen kjernepunkter i vårt tids problematikk og antroposofiens filosofiske grunnlag.

Hvis man vil gi en sammenlignende verdenshistorisk skildring av det som foregår i dette århundrede, ser man fort at man ut fra selve saken på alle områder er nødt til å bruke de største perspektiver.

Naturvitenskapens og teknikkens fremskritt har overtruffet alle forventninger. Parallelt med dette har der funnet sted en tilsvarende enorm tilvekst, nemlig av befolkningsmengden. Den sosiale revolusjon som har brutt frem ut fra disse to forutsetninger, er bare i sin første begynnelse. Ser man noen årtier fremover og regner med en tilsvarende progressiv befolkningsøkning fremfor alt i de farvete raser, må man også regne med tilsvarende økning av de sosiale spenningsforhold.

Midt i denne katastrofepregete utvikling fikk vi så de to verdenskriger som førte til en tilsvarende tilspising av den globale maktkamp, hvor opp til mer enn halvparten av statsbudsjetter brukes til militære, altså helt uproduktive formål, mens der i andre deler av verden er hungersnod.

Parallelt med det naturvitenskapelig-tekniske seierstog har vi fått tilsvarende økende sosiale farer av slike dimensjoner at man for alvor taler om muligheten for en total katastrofe.

En verdensfrelsende patentløsning av disse kritiske problemer finnes ganske sikkert ikke. Det er lett å iaktta at slike angivelige patentløsninger er forbundet både med uredelighet og en god porsjon fanatisme.

Et grovt eksempel på dette kunde nylig konstateres.

I anledning av presidentskiftet i De forente stater rykket "Moralsk Opprustning" inn en helsides propagandaannonse i New York Times, New York Herald Tribune og 135 andre amerikanske aviser. Den ble senere trykt i mange ledende franske og tyske aviser som Le Figaro og Frankfurter Allgemeine og i en rekke andre europeiske aviser. Den ble også trykt i norske aviser.

Vi siterer begynnelsen og slutten:

"Amerika er i krig. En krig vi holder på å tape. Vi blir angrepet av gudlos kommunisme på en verdensfront og av gudlos materialisme på hjemmefronten. Selvskhet, perversitet og splid innenlands er de krefter kommunismen utnytter for å seire...

I 1960 skapte Amerika et ypperlig våpen for idekrigen: MRA-filmen "Livets høydepunkt" i technicolor. Den stiller overalt enhver overfor valget: Moralsk Opprustning eller kommunisme...

Jeg vil ikke at våre sonner, særlig ikke de vernepliktige, skal være uten et svar...

Det trengs en slik sterk dose. Synden gjør oss tykkhudet. "Jesu, Hans sønns blod, renses oss fra all synd. " Det er dette alle leter etter. Det er svaret ... Da vil våre unge og våre gamle kjempe som Lincoln kjempet i gamle dager. Våre unge menn vil vite hva de kjemper for, og vi vil vinne våre kriger. Og vi skal skape fred med alle mennesker og med hele verden.

Tiden er knapp. Her er svaret. For Guds skyld, våkn opp! "

Denne enkle moralpropaganda har hele sin slagkraft basert på dette at den er antikommunistisk, at den bruker den store angst for det truende katastrofale kaos som resonansbunn. - Påstanden at der kun fins valg mellom to alternativer, kommunisme eller MRA, er forbausende uredelig. Like forbausende uredelig er henvisningen til Jesu blod som indirekte middel til å "vinne våre kriger".

Ikke forbausende er det at denne moralpropaganda virker helt losrevet fra erkjennelse og viden. Det er et forsøk på å piske moral frem ved frykt uten grunnlag i erkjennelse. Denne dualisme mellom moral (og religion) på den ene side og vitenskap på den annen side hører til vår tids grunnproblemer. - Og det hører med til vår tids kulturkrise at en slik uredelig, fryktbetonet moralpropaganda kan få stor tilslutning med sin enkle patentløsning av verdenskrisen.

Men selv om der ikke finnes noen virkelig enkel patentløsning, er det meget vesentlig å iakttå hele problemkomplekset og å finne det mest fruktbare punkt, hvor det er mulig å arbeide i retning av en menneskelig beherskelse av konfliktstoffet på vei til en løsning.

Hvor er det mulig å finne et slikt utgangspunkt for kulturell vekst basert på erkjennelse, viden?

Hvilke muligheter foreligger utfra den naturvitenskapelige utvikling? Den moderne fysikkens utvikling har hatt en eksplosiv hastighet. Ekspansjonen av naturvitenskapelige iakttagelser, innsamlingen av facts har vært uventet stor. Alt som derved er kommet frem, danner et uforbikommelig grunnlag for ethvert verdensanskuelsesbillede som vil ha noe gyldig å si i vår tids kultur.

Samtidig med denne ekspansjon og spesialiseringen på alle felter er det kommet like tydelig frem at selve dannelsen av et verdensanskuelsesbillede ikke kan ventes ut fra alle disse facts alene.

La oss først høre hva den amerikansk-australske fysiker R. C. Johnson sier om dette ("The new look in science" 53, New York) : "Der er noen egenskaper ved lyset som tyder på at det eksisterer som konsentrerte partikler eller energibunter, mens andre eksperimenter bare kan forstås hvis lyset består av bolger. Den samme merkelige uvissheit ble senere funnet å gjelde elektroner, protoner og også atomer, som uten tvil var blitt betraktet som partikler, men som allikevel i noen eksperimenter viste seg å opptre som bolger. Dette merkelige, uloselige dilemma forte fysikerne til å oppgi forestillingen om at modeller basert på vår synsoppfattelse av fenomener i stort format kunde anvendes på atom- og infra-atomområdet. Med andre ord, moderne fysikere gir seg ikke lenger ut for å kunne si hva det stoffet er som materien, slik som vi kjenner den, er bygget av. Alt hva den påstår å gjøre er ved hjelp av matematikk å forbinde symboler for noe ukjent (unknown entities) og uttrykke forhold (relationships) mellom disse symboler.

Altså: forestillingen om de kompakte, uforgjengelige stoffminstedeler har rent fysikalsk sett vist seg uholdbar. - Og der er ikke kommet frem noe annet bestemt innhold istedenfor dette. Innholdsmessig sett står man overfor et fullstendig mørkt hull. Det som har øket så enormt er registrering av enkeltforeteelser som så kan beherskes teknisk i stadig høyere grad. Man får altså en stadig stigende nytteeffekt, hvor "nyttens" riktignok blir ytterst problematisk hvor den kombineres med politiske maktaspirasjoner. - Hvorledes enkeltforeteelsene i det tekniske anvendes sosialt, kan prinsipielt ikke bestemmes ut fra registreringen av enkeltforeteelsene. Like lite kan man ut fra enkeltforeteelsene komme til noe som helst verdensanskuelsesbillede.

Men idet dette kommer rent og klart frem, melder spørsmålet etter et sammenfattende verdensanskuelsesbillede seg som et brennende problem.

La oss høre nobelpristageren, kvanteteoretikeren Werner Heisenberg om dette ("Philosophic Problems of Nuclear Science~>, 1952, New York) :

"Vi er ikke lenger i Keplers lykkelige stilling, som så verdens forhold som et hele som skaperens vilje, og som selv trodde at han med sin erkjennelse av sfærenes harmoni var ved terskelen til forståelsen av skapelsens plan. Men håpet om et stort sammenflettet hele som vi

kan trenge lengre og lengre inn i, forblir den drivende kraft også i vår forskning (research) . Det kan stilles det spørsmål om man her kan tale om materialisme. La oss overveie følgende: Liksom en tragedie og en komedie kan skrives med de samme bokstaver, slik kan tilsvarende mange variasjoner i verden bevirkes ved de samme atomer eftersom de har forskjellige stillinger og forskjellige bevegelser. Det er viktig at vi forstår atomenes "håndskrift", for det er ikke noe som er uttenkt av mennesket, det har en meget dypere betydning. Selvom vi forstår og behersker det, la oss ikke glemme at det er innholdet og ikke ordene som er viktige i tragedien eller komedien og at det tilsvarende også gjelder for vår verden. "

Det er flere punkter i denne utredning som kunde trenge en korrigerende kommentar. Men Heisenbergs intensjon kommer entydig frem: Behovet for ikke å bli stående høre ved registrering av enkeltforeteelser (bokstavene) , men å trenge frem til den sammenfattende helhet, (innholdet).

Den verdenskjente fysiker Max Planck som jo har drevet spesialistdyktigheten på et bestemt område til et visst høydepunkt, har nettopp ved dette høydepunktet særlig sterkt erfaret det helt utilstrekkelige ved denne menneskelige ensidighet. Vi finner også hos ham et sterkt behov etter å rette arbeidet inn mot et omfattende helhetssyn slik som hos Heisenberg. Hos Max Planck er tonen noe anderledes ("Scientific Autobiography and Other Papers", 1949, New York):

"For den særlige holdning til moralske spørsmål kan aldri oppnås ved en ren forstandsmessig kunnskap og like lite kan en almen verdensanskuelse erstatte spesialkunnskap og dyktighet. Men de to veier går ikke fra hverandre, de loper parallelt og møtes i et uendelig fjernt felles mål.

Der er ikke noen bedre måte til å forstå dette enn ved å fortsette ens bestrebelse på å oppnå en okende dypere innsikt i naturen og naturvidenskapelige problemer på den ene side og i religiøs tro på den annen side. Det vil da vise seg med okende klarhet at skjont metodene er forskjellige - for videnskapen arbeider særlig med intellektet, religionen særlig med følelsen, - arbeidets betydning og fremskrittets retning er ikke desto mindre absolutt identiske.

Religion og naturvidenskap kjemper en felles kamp i et stigende, aldri sluttende korstog mot skeptisisme og mot dogmatikk, mot vantro og mot overtro, og det samlende rop i dette korstog har alltid vært og vil alltid være: "Frem til Gud!"

Man må si at Max Planck her står lagelig til hugg. Han taler om at religionen gjelder følelsen, og ikke desto mindre sier han at det gjelder å oppnå en okende innsikt i religiøs tro, hvor han bruker samme ord for innsikt (insight) , som han bruker når det gjelder innsikt i for eksempel fysikalske problemer. - Man kunde da spørre: Kjenner Max Planck en metode til å oppnå like klar innsikt i det, som kommer frem i den religiøse følelse, som i fysikalske problemer? - Er hele Max Plancks uttalelse en utillatelig tom frase, hvis han ikke kjenner en slik metode? Ikke helt. Den er et tydelig uttrykk for en naturvidenskapelig specialists opplevelse av det gapende vakuum han står i med hensyn til en sammenfattende verdensanskuelse. Og så roper han ut i det tomme mørket: Frem til Gud.

En mer avveiet, forsiktig forskende antydning av det samme finner vi hos den kjente fysiker C. F. von Weizsäcker. I "The World View of Physics~ (1952, Chicago) sier han:

"Der er ikke lenger noen anerkjent filosofi som vilde kunne holde alle fagområder samlet. Men vårt sinn søker enhet. - - Vårt mål må være å bygge opp et nytt, riktigere og mer levende bilde av verden. Om vi når dette mål, avhenger ikke bare av vår egen vilje. Men det avhenger av oss om vi søker det. Og dette sökende arbeid er nødvendig enten det kronos med hell idag eller imorgen eller ikke. For selv om der idag kom en eller annen som visste svaret på alle uloste problemer, vilde vi ikke forstå ham, hvis ikke vårt eget behov allerede hadde drevet oss til å stille de spørsmål som han besvarer. Ingen hjelp kommer, hvor noden ikke engang blir født."

I det øyeblikk det enkelte menneske kommer til dette store tomrom, hvor man oppdager nødvendigheten av å komme videre ut over registreringen av alle de losrevne enkeltforeteelser til å bygge opp et nytt, riktigere og mer levende bilde av verden, kan frykten bli så stor at man kaster seg inn i alle slags avledende gjøremål, i alle slags avledende, underholdende innholdsbrokker i film, radio, presse, televisjon og matstrev. Der er nok av muligheter til å dekke alle dognets 24 timer. Kommer det enkelte menneske, idet det står ved det store tomrom, til å stille SPORSMÅLET? Uten spørsmål er ethvert svar betydningsløst. Her nærmer vi oss kjernen i hele dette problemkompleks: Man kan undersøke verden på kryss og tvers, man kan gjøre utallige

oppdagelser og tekniske oppfinnelser. Det hele ender i et fullstendig tomrom, hvis man ikke makter også å vende blikket mot det som foregår i det enkelte menneske i dets forhold til verden, idet det begynner å SPORRE SOM EN EKSISTENSNODVENDIGHET.

Selv om man til å begynne med ikke kommer til noe svar, vil allerede denne første utgangsstilling gi nye arbeidsperspektiver. - Noe av dette - som en forelobig følelsesmessig stemning - finner man for eksempel i følgende uttalelse av fysikeren Edmund Whittaker (elev av James Jeans og Arthur Eddington) (i "Eddington's Principle in the Philosophy of Science", 1951, New York) :

"Den lov at materien ikke eksisterer for sin egen skyld, men for å hjelpe oss til å danne en bro over den avgrunn som adskiller oss fra det guddommelige, kan uttrykkes i det teologiske sprog ved å si at naturen har en sakramental kvalitet, et prinsipp som for lenge siden har vært kjent i religionen, og som nu ikke lenger er fremmed for videnskapen (philosophy of science)."

Langt videre går for eksempel Edmund W. Sinnott, professor i biologi ved Yale-universitetet, når han sier ("The biology of the Spirit", New York, 1955):

"Kanskje er den materielle del av mennesket produktet av sjelen!

Organisasjonsprinsippet er langt mer enn et videnskapelig begrep. Det markerer at der er noe som virker i universet, noe som leder til ånd, noe som er Ånd.

Og hvis menneskets ånd er en del av den evige Ånd i universet, kan doden ikke herske over den. Likesom den samlet dodt stoff for å forme det levende legeme, så kan den igjen forlate legemet og vende tilbake til den usynlige kilde som den kom fra."

La oss foreløpig ikke ta disse uttalelser av fremstående naturvidenskapelige forskere som Whittaker og Sinnott for annet enn et tydelig varsel om at der i vår tid fins sterke behov for å trenge frem til en verdensanskuelse som finner det åndelige i mennesket og det åndelige i verden i en sammenfattende helhet.

Et avgjørende punkt er at dette behov først kan fore til noe, når det blir så sterkt at det har en like stor livsnødvendighet i seg som sult og tørst.

Er man kommet til dette punkt, er det mulig å satse hele sin eksistens på å finne vei videre fra dette fruktbare punkt. Det er vesentlig å oppdage at vår tids kulturproblemer ikke kan løses ved et intellektuelt spindellev av ord. Kun de ord veier i vår tids kulturkrise, som er talt ut av en innsats, hvor hele mennesket virker med.

En moderne handlingens helt Charles Lindbergh har søkt å gi uttrykk for dette med følgende ord:

"Våre partier, bevegelser, lover og systemer er viktige, men de er bare manifestasjoner av våre indre verdier. Den ytterliggående materialisme i den moderne verden er en refleksjon (virkning) av den ytterliggående materialisme i det moderne menneske. - Vi må konsentrere oss om kilden. Vi ønsket en mekanisert sivilisasjon, det satte et retningsmål og vi nådde et. For å oppnå en sivilisasjon basert på menneskelige verdier trengs ønsket om det i oss selv. Men vi må ha mer enn et intellektuelt ønske, som kan ordnes vekk i et arkiv av tanker. Det må stige ned til roten av vårt vesen helt til det preger vår handling instinktivt like meget som ved bevisstheten, inntil vi anser skaperen (the producer) for å være viktigere enn det skapte (the product) , og ikke betrakter det som noe offer å gi avkall på den ytre målestokk for fremgang - inntil vi virkeliggjor helt inn i våre ben like meget som i vår hjerne at menneskets karakter fremdeles utgjor den vesentlige kjerne av en sivilisasjon som holder seg."

Disse ord av Charles Lindberg er ikke akkurat formulert på en fagfilosofisk måte. Til gjengjeld har de en sunn kraft av common sense. Det er det enkelte menneske som våkner til skjerpet selvbevissthet i den moderne sivilisasjons sosiale kaos, overfor kollektivdannelser som pulveriserer enkeltmenneskets ansvar, i en forsert teknifisering som skyver mennesket helt i bakgrunnen. Da stiger kravet om mennesket som sivilisasjonens egentlige midtpunkt og kildepunkt forsterket frem.

Vi kan her iakttå en nødvendig grunnleggende polaritet i kulturlivets utvikling. Har man en tid latt den personlige vilkårlighet rase vilt, har man en tid kastet seg inn i subjektive fantastier, vil man med sterk interesse lengte etter det objektive, det sikre, det stabile. - Har man omvendt en tid latt denne objektivisering dominere slik at menneskene blir redusert til "menneskemateriale" og det enkelte menneskes ydelser til en ren reaksjonsmekanisme, hvor alle handlinger forklares som uunngåelige, nødvendige ledd i en stor mekanisk prosess, likesom de enkelte steners bevegelser i et stort stenskjede, - da vekkes en fornyet og sterk interesse for det enkelte menneskes betydning, den enkeltes frihet og ansvar.

Midt i den overteknifiserte, kollektiviserte, uniformerte europeiske sivilisasjon har vi da også fått en bolge

av eksistensialister, som blir kvalme av den store objektivtrullende sivilisasjonsmaskin, som forakter alle de "normale" mennesker, som lar seg behandle som ansvarslose deler av en kollektiv masse, og som derfor kaller alle disse "normale" for "svin" ("salauds", Jean-Paul Sartre). Eksistensialistene satser alt på det den enkelte velger, det den enkelte utfører. Den enkelte velger og skaper seg selv, sitt eget innhold, ved nettopp å handle slik eller slik.

Men hva er dette innhold? Jean-Paul Sartre, vel den mest kjente av eksistensialistene, kaller hele den objektivt værende, stive, bundne verden for det "i-seg-værende" (l'en-soi). Overfor dette setter Sartre den menneskelige eksistens, det "for-seg-værende" "le pour-soi". Men hva er innholdet i "le pour-soi"? Sartre finner at det er noe rent negativt, nemlig intet (le neant), det vil si muligheten å ikke være noe bestemt på forhånd gitt. Selvbevisstheten, eller dette "for-seg-værende" (le pour-soi) kan bare bli til ved en tilintetgjørelse (neantisation) av det i-seg-værende (l'en-soi). - Det er viktig at Sartre med l'en-soi ikke bare mener ytre objekter, men også alt det i mennesket selv som ikke er le pour-soi, legemet og hele menneskets fortid, altså for eksempel barndommen:

"Det for-seg-værendes "væren" består i å tilintetgjøre det i-seg-værende som det er. Og når det forholder seg slik, kan ikke friheten være noe annet enn nettopp denne tilintetgjørelse.

Det er gjennom den at det for-seg-værende unnslipper både sin "væren" og sin essens, det er gjennom den det for-seg-værende alltid er noe annet enn det vi kan utsi om det."

Det for-seg-værende er altså et slags "aktivt tomrom".

Og i dette "tomrom" finner Sartre det sentralt menneskelige, selve friheten. - Men mennesket vil alltid strebe etter å bli noe bestemt. Det kan det ikke bli uten å miste det spesielt menneskelige. - Det måtte i tilfelle kunne være noe som både var l'en-soi og le pour-soi. Men da dette i følge Sartre er umulig, vil mennesket nødvendigvis alltid lide nederlag: "Mennesket er en forgyeves streben, en unyttig lidenskap" (l'homme est une passion inutile). - Bevisstheten om dette er en slags heroisk fortvilelse, hvor fortvilelsen ikke dekkes av illusjonære "verdier", slik som "svinene", "de normale" klarer seg, men hvor eksistensialisten motig tåler å leve med bevisstheten om den svimlende intetthet i alt som er til. Sartre bruker derfor ikke noen glade uttrykk om menneskets frihet. Han sier at mennesket er fordømt til å være fri (condamné à être libre).

Hvorledes er det mulig at denne helt igjennom nihilistiske og pessimistiske filosofi har vunnet så stort terreng i det europeiske kulturliv? Den er jo i de siste ti år blitt en ganske betydelig moderetning, hvor det er blitt populært å være eksistensialist (med og uten helskjegg). Den er blitt karakterisert som en fortvilelsens filosofi for menneskene etter verdenskrigene, hvor man hadde mistet alle tidligere stotter i livet, hvor man ikke mer hadde religiøs tro, familie, venner og livsmål.

Dette kan være riktig nok som en miljøskildring. Men det treffer ikke det vesentlige. - Eksistensialistene markerer en helt nødvendig, men ekstremt ensidig gjennomført mulighet i menneskets erkjennelse og handlingsliv, liksom en av deres hovedmotstandere, den analytisk/logiske nypositivisme, gjennomfører en like ekstrem ensidighet.

I det store samleverk "Die Philosophie im 20. Jahrhundert" (1959, Stuttgart) karakteriserer Fritz Heinemann vår tids filosofiske situasjon med ordet: Kaos.

Dette er ikke sagt uten realistisk iakttagelse. I sentralkomiteen for den verdensomfattende Federation internationale des societes de philosophie", hvor ca. 60 nasjonale og internasjonale filosofforeninger er representert, er der 36 ledende filosofer. Disse representerer minst ti forskjellige filosofiske strømninger, retninger eller skoler som tildels står så langt fra hverandre at de ikke er på talefot. Når de er tilstede i samme konferansesal, taler de forbi hverandre. Ti forskjellige retninger, som taler forbi hverandre, danner tilsammen et kaos, som er et noenlunde adekvat filosofisk uttrykk for det store sosiale kaos som menneskehetens kulturliv befinner seg i på alle ovrigt områder uten unntagelse.

Men er det nødvendig å bli stående ved dette kaos og bare konstatere den totale opplosning? Er det mulig å finne et erfaringsfelt hvor man kan bevege seg inn i alle disse strømninger og retninger slik at man kan finne dem og godkjenne dem som vesentlige og nødvendige uten å bli bundet av en enkelt tankeretning, et enkelt fastlagt "tankesystem"?

Hvorfra kommer alle de fikserte enkeltformer i disse tankeretninger?

Hvorfra kommer alle de logiske analyser i den empiriske nypositivisme?

Hvorfra kommer alle avgrensninger til bestemmelsen av verifikasjonsmetoden i denne skole?

Hvorfra kommer Sartres to hovedbegreper l'en-soi og le pour-soi?

De er alle sammen bestemte utkrystalliseringer, bestemte nedslag av en virksomhet. Hvilken virksomhet er dette? Det er tenkningen, selve tenkningen som en ustanselig virksom prosess. - Alle enkeltbestemmelser, "subjekt" eller "objekt", "det indre" eller "det ytre", "ånd", eller "materie", er utfelninger av denne virksomhet. - Når man en stund har tenkt gjennom noen problemer, slik som for eksempel ved utarbeidelsen av denne artikkel eller ved den forståelsesfulle gjennomlesning av denne artikkel, kan man et øyeblikk gjøre holdt og i sterk konsentrasjon rette oppmerksomheten mot det som har foregått, selve tankeprosessen, selve tenkningen.

Hvis man mot dette hevder at denne tenkning for å være gyldig må kunne fikseres i et sett av matematiske og/eller ikke-matematiske symboler som tilsammen ikke inneholder noen selvmotsigelser, gjør man seg skyldig i en grov feiltagelse. Et slikt system måtte nemlig for å kunne forståes først forklares. I selve forklaringen vilde man bruke en tenkning som ikke var uttrykt i fikserte symboler. Det var jo disse som skulde forklares.

Hvordan man enn snur og vender seg, vil det vise seg at alle enkelte, fikserte tankeformuleringer symbolske eller ikke-symbolske, er filosofisk uholdbare hvis de ikke fores tilbake til dette primærutgangspunkt, en umiddelbar direkte iakttagelse av selve tenkningen.

Dette er Rudolf Steiners filosofiske utgangspunkt. Det er brennpunktet i hans filosofiske hovedverk, "Frihetens filosofi", ("Die Philosophie der Freiheit", 1894) . - Fra dette brennpunkt utvides blikkfeltet gradvis til å omfatte alt det som kommer til syne, som kan iakttas i hele tenkningens felt. Fra dette brennpunkt er det mulig å dukke ned i hver enkelt filosofisk retning eller skole og å finne dens gyldighet og ensidighet (nemlig selve det å bli stående bundet i et fiksert system) . Det er et stort erfaringsfelt som åpner seg. Det kreves øvelse og et utstrakt studium å finne inn til de enkelte filosofiske retningers grunnkvaliteter. Man lærer hele tiden seg selv mer å kjenne, seg selv i den tenkende virksomhets uendelige muligheter. I sitt tobinds verk "Filosofiens gåter" ("Die Rätsel der Philosophie") har Rudolf Steiner gitt noen hovedlinjer av det som kommer til syne i dette erfaringsfelt i filosofiens historie fra det gamle Hellas til vår egen tid.

Disse hovedlinjer viser at det som tilsynelatende ser ut som et filosofisk "kaos", i virkeligheten er en rik verden i vekst og utvikling. De tilsynelatende helt motstridende filosofiske skoler og retninger, tilhører alle den samme enhets, den samme "organismes" forskjellige utviklingsstrinn og muligheter. Så tydelig har Rudolf Steiner arbeidet dette frem, at man får øye på ganske bestemte utviklingsperioder, hvis egenarter kan karakteriseres like nøyaktig som plantens rot, blad, blomst, frukt etc. Rudolf Steiner har på dette erfaringsfelt utviklet en skarphet i iakttagelsesveien som gjør det mulig å karakterisere enkeltfenomenene med naturvidenskapelig klarhet. Den naturvidenskapelige metode er her utvidet og videreutviklet til å gjelde et erfaringsfelt, hvor man ikke kan støtte seg til ytre måleapparater, hvor klarheten oppnås ved en meget forsterket, konsentrert oppmerksomhet. Som motto for sitt verk "Frihetens filosofi" satte derfor Rudolf Steiner: "Sjelelige iakttagelsesresultater etter naturvidenskapelig metode. " Men "Frihetens filosofi" har ikke bare interesse for dem som er i stand til å følge den rent filosofiske utvikling. Bevisst har Rudolf Steiner unngått å bruke fagfilosofiske uttrykk som krever spesielle forkunnskaper. - Det karakteristiske brennpunkt og hele det erfaringsfelt, som gradvis blir tilgjengelig utfra det, er noe så almenmenneskelig aktuelt i alle yrker og i alle dagliglivets vanskeligheter, at det vesentlige godt kan gripes uten fagfilosofisk bakgrunn.

Det som kommer til syne i dette erfaringsfelt er en gradvis økende frihetsmulighet. Frihet er ikke noe som på forhånd er gitt. Det er heller ikke noe man kan ha som et ferdig resultat. Det er en retningskraft på en uendelig lang utviklingsvei. Jo mindre langt man er kommet, jo mer bundet står man i en på forhånd gitt handlingsmekanisme. Jo større kraft brennpunktet får, jo mer blir man i stand til å la handlingene bestemmes av erkjennelsen. Man blir gradvis mer og mer fri, det vil si ikke bundet av noen tvang som virker inn utenfra på en selv i den erkjennende virksomhet. - Friheten er en positiv retningskraft. Sartres frihet som noe rent negativt er bare slagskyggen av denne utviklingskraft. Så lenge man bare ser skyggen, kan man si "fordomt til å være fri". Idet friheten finnes som en gradvis økende utviklingskraft, virker den helt anderledes, befriende, livgivende, styrkende. Her er ingen mørk nihilistisk pessimisme. Den virker som en oppgående sol.

En vesentlig karakteristikk av dette vordende frihetsområde er, at det danner et sentralt balanseområde i hele menneskelivet hvor ekstreme ensidigheter kan beherskes. Et menneske som higer mot mystikkens fordyppelse i det indre, vil lett avsondre seg fra verden og i virkeligheten stagnere i den menneskelige utvikling fordi ingen konkrete kulturoppgaver da blir lost. Et menneske som kaster seg inn i aktiv virksomhet, vil lett komme til å miste seg selv i arbeidets hektiske jag og ende i den overfladiske rutine.

Den menneskelige frihets vekst finner sterkest sted i en harmonisk pendlende virksomhet, avvekslende rettet mot bestemte mål som skal nåes, bestemte oppgaver som skal utrettes (vita activa) og konsentrasjon, fordyppelse i et bestemt mål (vita contemplativa).

Hver gang noe skal erkjennes, må det bringes til klarhet i ganske bestemte ideer, tankeformer. Lett oppstår da tendensen til å ville holde disse fast i uforanderlige læresetningsformuleringer. Det er dogmatikkens ensidighet. Frykten for at alt ellers flyter bort for en i det ubestemte.

Har man så følt dogmatikkens hindringer, og gjennomskuet hvor uholdbare og ufruktbare slike permanente stivnete formuleringer kan være, havner man lett i den fullstendige skeptisisme, hvor man ikke våger å utforme noen tanker bestemt, hvor man ikke tenker noen tanker til ende, for man oppdager at man like fort må erklære dem for ugyldige. - Mellom dogmatikkens og skeptisismens ensidigheter pendler menneskets erkjennelsesliv ustanselig. - Det vesentlige er at selve dette erkjennende balanseområde er i levende virksomhet, det vil si i vekst, i utvikling.

I denne virksomheten finnes kilden til alle moralske handlinger. Man kunde like gjerne kalle dem de rent menneskelige handlinger. De umoralske handlinger har ikke sitt utspring fra dette sentrale balanseområdet, fra dette "hjerteområde" i mennesket. De umoralske handlinger kommer når man handler ut fra bestemte karrerte ensidigheter, - fra det "umenneskelige" i mennesket.

Rudolf Steiner bruker derfor uttrykket "etisk individualisme" om det som kommer til syne i "frihetens filosofi".

Det er her nærliggende å sitere noen ord av Henrik Ibsen (i et brev til Brandes, 1871) :

"Jeg går aldri med på å gjøre friheten ensbetydende med politisk frihet. Hva De kaller frihet, kaller jeg friheter, og hva jeg kaller kampen for friheten, er jo ikke annet enn den stadige, levende tilegnelse av frihetens ide. Den der besidder friheten anderledes enn som det efterstrebt, besidder den dødt og åndlost, ti frihetsbegrepet har jo dog det ved seg at det stadig utvides under tilegnelsen, og hvis derfor noen under kampen blir stående og sier: Nu har jeg den, så viser han derved at han nettopp har tapt den. Men denne døde siden inne med et visst givet frihetsstandpunkt er karakteristisk for statsamfunnene, og det er dette jeg har sagt ikke er av det gode."

Friheten som en vordende menneskelig utviklingskraft er her godt karakterisert. Man kunde sitere mange andre som har streift eller sagt gode ting om dette sentrale område i mennesket. For så vidt står Rudolf Steiner ikke alene med hensyn til dette grunnleggende filosofiske utgangspunkt.

Hva er noe av det egenartede ved Rudolf Steiners innsats her?

Det er den ubetingede forening han finner i dette balanseområde mellom erkjennelsesvirksomhet og moralsk handlingsliv. Det er den styrke og klarhet det trer frem med. Det er den sentrale betydning han finner i denne frihetskilde. Det er fremfor alt at han har utviklet dette område videre til en omfattende fylde i den antroposofiske erkjennelse av mennesket og verden.

Rudolf Steiners filosofiske utgangspunkt i "Frihetens filosofi", kan forstås uten at man derfra går videre til den antroposofiske åndsvidenskap. Omvendt kan antroposofien ikke tilstrekkelig forstås, uten at man fullt ut ser den i sammenheng med dette filosofiske grunnlag.

II.

Noen grunntrekk av Rudolf Steiners antroposofi Fra det filosofiske utgangspunkt som Rudolf Steiner har beskrevet i sin "Frihetens filosofi", og som kan finnes av alle våkne mennesker ved en umiddelbar selvbesinnelse, har Rudolf Steiner tatt vesentlige nye skritt videre til utvidelse av erkjennelsesfeltet. - Ved teoretisk spekulasjon kommer man her i høyden til usikre formodninger. Ved mystisk fordypelse kommer man i høyden til en følelsesmettet opplevelse.

Rudolf Steiners antroposofi er hverken spekulativ metafysikk eller tåket mystikk, og allikevel går den ut over det vanlige bevissthetsinnhold. Rudolf Steiners egenart er å vente med enhver uttalelse inntil den bestemte erfaring, den bestemte anskuelse av en sak viser seg. For så vidt er han konsekvent fenomenologisk innstillet. Når så anskuelsen er arbeidet frem, må den gjennomtenkes og uttrykkes i ord og bilder. Men hvorledes kommer anskuelsen frem? Ved å nå frem til høyere bevissthetsgrader og bevissthetsområder. - Hvert dogn går vi gjennom en rekke forskjellige bevissthetstilstander, fra sovn- og drommetilstand til våken, klar tenkning i begreper, ord og bilder knyttet til sanseiakttagelse. - Rudolf Steiners innsats er å ha utviklet og utforsket muligheter som foreligger i bevissthetsgrader, som ligger like langt over den vanlige våkne dagsbevissthet, som denne vanlige våkne bevissthet ligger over dromme- og sovn-bevissthetstilstandene. Disse høyere bevissthetstilstander er noe helt annet enn det som foreligger i hallusinasjoner, visjoner, mediale eller mystiske opplevelser, - som savner den våkne dagsbevisshets klarhet og for så vidt ligger "lavere" enn denne.

De høyere bevissthetsgrader kan bare oppnås ved årelange øvelser. De går ut på å samle og å forsterke den vanlige tenkning, intensivere oppmerksomhet og hengivenhet til en sak så sterkt at nye muligheter åpner seg. - Ved en enkelt øvelse vil man bare kunne oppnå meget lite. Det avgjørende er den regelmessige gjentakelse av den samme øvelse hver dag i meget lang tid. Rytmisk gjentakelse erstatter kraft. - En muskel kan heller ikke øves opp til større kraftutfoldelse ved en sterk engangøvelse. Men muskelen kan øves opp ved noen få øvelser som gjentas hver dag i lang tid. Muskelen får en høyere grad av kraftutfoldelse. Den kan

utrette ting som for øvelsen var uopnåelige. Muskelen er på en måte den samme. Men den er blitt forsterket. - Ved de øvelser som fører til høyere bevissthetsgrader, er det de vanlige sjelskrefter som brukes. Men de forsterkes gradvis. All tenkning har et visst moment av vilje i seg, det er så å si den forende kraft i tenkningen. Denne kan bli så sterk at tenkning og vilje opptrer i en slik forening at man må tale om tenkende vilje eller villende tenkning.

Tenkningen blir en indre handling. - Denne forsterkning gir tankebilledene samme livaktige fylde som umiddelbare sanseintrykk. - Og oppmerksomheten blir hoynet, slik at alle de små øyekast og tankeglimt, ideasosiasjoner og innfall som vanligvis flimrer gjennom en i lopet av dagen, kan erstattes av en enkel, stor, konsentrert oppmerksomhet rettet mot en bestemt sak. Liksom et mylder av små bekker, som hver for seg ikke har noen stor slagkraft, får helt nye muligheter når de blir samlet hak en stor demning for å slippes los i en samlet strøm, slik vil det sjelsliv som vanligvis sprer seg i utallige små flimrende oppmerksomhetsbrokker, få helt nye muligheter, når det samles i en sterk strøm i en bestemt retning. - Men det er først mulig etter lange øvelser. "Demningen" bygges ikke på en dag. Forsterkning av sjelslivet er den ene side av øvelsene til å oppnå høyere bevissthetsgrader. Den følgende side er like vesentlig. Viljeslivet er vanligvis sterkt driftsbundet. Handlingene følger i høy grad et bestemt monster som om det var en fastlagt reaksjonsmekanisme. Idet mennesket våkner til selvbesinnelse, er det mulig å objektivere de handlinger man har gjort. Man kan betrakte dem etterpå og gjøre dem litt mer gjennomsiktige. Dette vil etterhvert kunne føre til at tenkningens klarhet gjennomlyser handlingene. Viljeslivet, som for var temmelig mørkt og ugjennomsiktig, får tenkningens klarhet.

Disse to sider av øvelsene kan derfor beskrives slik: Viljen vekkes til sterkere liv i tenkningen, og tenkningen gjennomlyser viljeslivet. Resultatet er en sterkere, høyere bevissthetsgrad. Det betyr en like avgjørende oppvåkning til et nytt høyere erfaringsfelt, som når man om morgenen våkner fra en tåket drommetilstand til dagens klare erfaringer.

Den filosofiske begrunnelse av denne metodiske utvikling av høyere bevissthetsgrader gav Rudolf Steiner på verdensfilosofkongressen i Bologna, 1911 ("Die psychologischen Grundlagen und die erkenntnistheoretische Stellung der Anthroposophie"). En mer populær lettforståelig beskrivelse av denne øvelsesvei gav han i sin bok "Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten" ("Hvorledes oppnår man kunnskap om høyere verdener"). Det gjelder noe som kan være aktuelt for et hvilket som helst menneske uansett yrke og utdanning: "I ethvert menneske er der skjulte evner som gjør at det kan oppnå erkjennelse av høyere verdener."

De høyere bevissthetsgrader og omfattende erfaringsfelter Rudolf Steiner skildrer, vil for de fleste mennesker i beste fall være fjerne fremtidsmuligheter. Men de første skritt på denne lange øvelsesvei og de første tydelige erfaringer kan alle som prøver energisk og utholdende, selv verifisere.

Selv om det tilsynelatende er svært lite og beskjedent det som de fleste her vil kunne oppnå, er dette lille av den største betydning. - Og slik som den moderne sivilisasjon har utviklet seg med det hektiske jag av gjøremål, med det okende stormangrep av flimrende, avledende, forvirrende storbyinntrekk på sansene, vil det for hvert år som går, bli mer og mer brennaktuelt, ja livsnodvendig å skaffe seg et aldri så lite sikkert område hvor det sjeleligåndelige er så sterkt at det kan holde likevekt med alle dagliglivets utfordringer. Praksis i konsentrasjon og meditasjon blir etterhvert mer og mer en betingelse for å kunne klare å leve som et fullverdig menneske.

Det erfaringsfelt som kommer til syne for de høyere bevissthetsgrader, er en oversanselig verden, som hele tiden overalt er virksomt til stede, men som bare indirekte viser seg for den vanlige bevissthet. Det er et nytt område av virkeligheten som blir tilgjengelig for erfaring. Det er noe som virker skapende, og hvor sluttresultatet av den skapende prosess er det som viser seg i den ytre sansbare verden. - Der hvor produktet er mest avsluttet, ferdig utformet, viser det seg som den mineralske verden, det mest dode, det relativt mest "faste" stoff.

I planteriket er alt det, som kjemisk kan undersøkes, av samme art, selv om den organiske kjemi er mer komplisert enn den anorganiske. Men i planten er det oversanselig skapende dessuten ustanselig til stede som en formforvandlende virksomhet, som kommer til syne i vekst og ernæring som det spesifikt levende, det som ikke stanser i en helt bestemt form, men som ustanselig virker videre i en sluttet organisk helhet. Der hvor plantestoffets form er tilnærmet avsluttet og stabilisert, er der straks tilnærmet dode partier i planten. - Liv forutsetter ustanselig stoffutskifting. -

I planten er der derfor to forskjellige arter, to forskjellige "plan" av skapende virksomhet.

I dyrene er begge disse egenskaper til stede, både det rent stoffligfysiske og den levende organiske virksomhet. Dessuten virker der her et tredje prinsipp, et tredje plan. Dette oversanselig-skapende virker slik at dyrene får bevissthet om omverdenen og et instinktivt handlingsliv bundet til en bestemt omverden. Men dyret forblir i bestemte stereotypet begrensede handlingsmonstre, og dets egenart som bevisst sjelelig vesen er ferdig gitt ved fødselen. De enkelte dyr har derfor noe kollektivt ensartet som gjør at man kan beskrive et enkelt

eksemplar av en gruppe, en art, og man har da beskrevet alle de andre også. Har man beskrevet en sau eller en love eller en skilpadde, har man også beskrevet de andre som horer til samme art. Det dirigerende, skapende som virker i dyret er derfor noe som horer til en hel dyreart. Det er en kollektiv gruppesjel. Det er ikke samlet til stede i et enkelt dyr. Det enkelte dyr kan derfor aldri være "ansvarlig" for sine handlinger. Det må helt og holdent være slik som det er.

I mennesket er alle disse tre områder virksomt til stede, både det som ligger til grunn for det mineralske, det levende i plantene og det bevisst-sjelelige i dyrene. - Men som et relativt lite kjerneområde i disse tre viser det oversanselig-skapende seg i mennesket i umiddelbar direkte tilsynekomst i det enkelte menneskes individuelle utvikling, i erkjennelsen og i handlingslivet for så vidt som det har sin kilde i erkjennelsen, - i alle kulturlivets virksomheter. - Det er frihetskraften i det enkelte menneske. - Kun dette kan være ansvarlig. - Det enkelte menneske kan for en tid tape det i sinnssykdom eller i beruselse. Men så lenge man er menneske, vil det være der som en mulighet. Hos de fleste er det små, spede glimt i forhold til alt det andre i menneskelivet, som kan beskrives som dyrisk-kollektivt, hvor man handler i en fastlast reaksjonsmekanisme. - Hos de store individualiteter ser vi det som mektige flammer som virker bestemmende i hele deres liv. Så sant et menneske har denne frihetskraft som kjerne i seg, har det en individuell biografi, et egenartet livslop, en egenartet livskamp forskjellig fra alle andre.

I mennesket virker fire forskjellige grunnprinsipper. For mennesket kommer alle fire plan i betraktning.

Det sammenfattende verdensbillede som her stiger frem med de fire plan, er en utvidelse av det verdensbillede man får, hvis man kun begrenser seg til det ene plan som er tilgjengelig for fysiske sanser, det mineralske stofflige.

I dette utvidete sammenfattende verdensbillede er der en ubrytelig sammenheng mellom naturrikene og den moralsk skapende kjerne i mennesket. Rudolf Steiner har i sitt livsverk beskrevet alt dette med en fylde av anskuelige eksempler, hvor de enkelte anskuelselementer gjensidig støtter og styrker hverandre.

Hvorledes forholder dette verdensbillede seg til naturvidenskapen? Ikke en eneste av de naturvidenskapelige registreringer av enkeltforeteelser kan erstattes eller gjøres overflodige av det åndsvidenskapelige verdensbillede. De har sin gyldighet i seg selv. Men de suppleres ved at de kan sees i den åndelige sammenheng, i den oversanselige skapelsesprosess. Derved finner mennesket sin innerste vesenskjerne i sammenheng med det åndelig-guddommelige i verden. Uten dette blir det moralsk handlende menneske stående i et absurd tomrom.

I de siste årtier kan man spore en okende bevissthet om det absurde ved den situasjon man kommer til ved å bli stående ved bare å akseptere det som viser seg for den naturvidenskapelige registrering som noe virkelig eksisterende. Flere og flere ledende naturvidenskapsmenn (Heisenberg, Planck etc.) fremhever det som et uomgjengelig krav at man trenger videre frem til en virkelighetserkjennelse hvor mennesket kan finne hele sitt vesen og ikke bare sin fysiske kropp.

Det spirituelle verdensbillede med de fire "plan" eller kvalitetsområder, hvorav bare det ene er tilgjengelig for de fysiske sanser, er i og for seg ikke noe "nytt" som for første gang kommer frem i Rudolf Steiners antroposofi. I den europeiske åndshistorie er det flere ganger kommet frem i vekslende uttryksformer. Både hos Aristoteles og hos Thomas av Aquino finner vi tydelige nedslag av disse kvaliteter. (for eksempel i læren om de fire forskjellige fundamentale "causae". - I flere sterkt toneangivende filosofiske skoler i det 20. århundre (for eksempel nythomismen) finner vi grunnleggende, verdifulle synspunkter om disse fire kvalitetsområder. Hva er det her som er Rudolf Steiners særlige innsats? Det er utvidelsen av det fenomenologiske erfaringsfelt til høyere bevissthetsgrader, som gir en innholdsfylde, som ikke kan deduseres logisk av noen begreper, men som kan oppfattes og gjennomarbeides ved begrepstenkning, når innholdet først er funnet. Denne metodiske skolerings- og erkjennelsesvei er altså fundert i menneskets individuelle vesen, i jeget, som utvikler seg ved erkjennelsen, ettersom erkjennelsen gradvis virkeliggjøres i handlingslivet på vei til stadig større frihet.

Det er menneskejeget som er det fruktbare forvandlingsbrennpunkt. Der er de største fremtidsmuligheter. Som "mulighet" kan man derfor si at "jeget" er det mest fullkomne av de fire grunnkvaliteter. Men hvis man sammenligner det som kommer til syne som aktuell virkelighet, er "jeget" alt annet enn fullkomment.

Når vi betrakter menneskets fysiske legeme, finner vi nettopp i dette den største fullkommenhet i sin egenart. Hvilken fortettet visdom er der ikke i bygningen av en knokkel, for eksempel en lårbensknokkel? Det som her har virket skapende, formende, overgår i fullkommenhet langt det vi har i oss som erkjennende jeg-bevisste mennesker. Avstanden i fullkommenhetsgrad er svimlende stor. I forhold til det som her har virket skapende helt ut i den fysisk-sansbare faste, mineralske form, er menneskejeget i all sin famlende usikkerhet som et hjelpeløst "spebarn". Til gjengjeld har det fremtiden levende i seg som mulighet. Menneskejeget er selve gropunktet i verdensaltet. Tilsynelatende er det forsvinnende lite og betydningsløst. Det er også et frokorn. Nettopp det ufullkomne i menneskejegets utformning, perfektjon, henger sammen med de uendelig store

fremtidsmuligheter. De aller minste dagligdagse handlinger får i dette lys den aller største betydning.

Fra dette felt, det moralsk skapende i menneskejeget, i alle ansvarlige handlinger dannes det som blir det ytre grunnlag i fremtidens verden.

Fullt utviklet betydning får dette, når man ser det i sammenheng med reinkarnasjonsideen, som er helt sentral i Rudolf Steiners anskuelse av menneskets utviklingsvei.

I et enkelt jordliv kjemper mennesket seg frem et ganske lite stykke. Menneskets individuelle egenart kommer frem i hele livslopetets struktur, i biografien. Hvert enkelt menneske har sitt egenartete livslop, sin individuelle livskamp. Arv og miljø er oppgaver og utfordringer, vanskeligheter og muligheter i denne livskamp. Det avgjørende er hva det enkelte menneske gjør ut av det. Klarer det å forme sitt arv- og miljø-stoff, slik at det forvandles ved å gå gjennom jegets erkjennelsesbrennpunkt? Eller slukner denne sentrale virksomhet, slik at mennesket faktisk blir redusert til en "type", et dusinmenneske, som har en fiksert, gitt reaksjonsmekanisme, til et nummer i et kollektivt "menneskemateriale"? Får den skapende, produktive kjerne utvikle seg?

Men hvor betydelig enn et menneske er, vil det i et enkelt jordliv bare kunne virkeliggjøre noen få av menneskets uendelige muligheter.

Efter doden tilhører menneskets vesenskjerne, dets virkelige "jeg", det oversanselige område, som det i sin grunnkvalitet tilhører, og som det kommer fra for fødselen, liksom stoffet i dets fysiske legeme ved doden oppløses og forsvinner inn i det store område, det fysiske "plan", som det tilhører og kommer fra.

Men menneskets vesenskjerne streber etter videre utviklingsmuligheter. Den vil derfor etter en tid i sin oversanselige verden dukke ned igjen i de lavere plan og inkarnere i et nytt fysisk legeme. Og dette vil så dannes i overensstemmelse med de muligheter som akkurat nu lever i menneskets vesenskjerne. En ny ytre situasjon er oppstått med helt nye muligheter. - Men der er en sammenheng. Det ytre fysiske legeme og det ytre miljø et menneske har, er et uttrykk for det som var moralsk virkelighet i dets forrige jordliv. Slik foyer det ytre og det indre seg sammen på en lang utviklingsvei.

Alt det ytre, legemlige, hverdagslige, er etter dette ikke på noen måte betraktet som mindreverdige. - Det danner tvertimot de livsoppgaver som foreligger:

Hva gjør du med ditt livsstoff? Hva gjør du med dine melfødte evner? Hva gjør du med dine muligheter? - Mystikerens flukt fra den fysiske sanseverdens konkrete oppgaver har intet med Rudolf Steiners antroposofi å gjøre.

Det oversanselige, som blir erfaring for høyere bevissthetsgrader, er i virkeligheten noe som hele tiden er der skjult i dagliglivet. Mange merker det i avgjørende livssituasjoner som anelser eller som samvittighetens stemme. Men dette har alltid en tendens til å forbli ubestemt, tåket og uforstått. Rudolf Steiners pionerinnset er her eminent sosialt inspirerende. Han har individuelt sett gått langt foran de fleste andre på utviklingsveien. Men dette er ikke det vesentligste. Hans største innsats beror på hans evne til å formidle det videre til andre, slik at man kan få hjelp til å finne mer av seg selv, komme lengre på sin egen utviklingsvei, komme videre til en gang selv å kunne bli sosialt inspirerende.

Det er dette sentralt menneskelige i Rudolf Steiners innsats som har virket så befruktende på alle kulturlivets områder.

Rudolf Steiners liv forlop i to store hovedperioder, i tiden fra 1861 til århundreskiftet og i dette århundre frem til hans død i 1925.

I det første store livsavsnittet ser vi Rudolf Steiners individuelle utviklingsvei. Fra år til år ser vi ham i en uavlatelig okende kamp med alle tidens erkjennelsesproblemer. Vi kan følge ham på en bratt og vanskelig vei gjennom livskriser frem til nye erfaringsområder. Men i hele denne første periode kan vi se at det vesentlige er hans egen individuelle utvikling som åndelig vekst.

Forst ved århundreskiftet, i 40 års-alderen er han nådd frem til den styrke og modenhet som gjorde ham i stand til å virke kulturelt fornyende. Og fra da av ser vi ham i en stadig okende virksomhet. Flere og flere mennesker vil nu lære av ham. Hans foredragsvirksomhet vokser ut over Tysklands grenser til hele Vest-Europa, fra London og Paris til Helsinki, fra Palermo til Bergen. Og for hvert år som går, utvider han sin virksomhet til nye områder av kulturlivet, slik at det til slutt knapt er noe fagområde som ikke har fått vesentlige impulser fra ham.

Rudolf Steiner ble født i en liten landshy, Kraljevec, i det nuværende Jugoslavia i en tyskosterisk familie, den 27. februar 1861.

På grunn av de usedvanlige evner han tidlig viste, åpnet der seg muligheter for ham til å få mer skoleutdannelse enn det som var vanlig for en gutt fra en slik småkårsfamilie. Det ble realskole og senere teknisk høyskole med hovedvekt på matematikk og fysikk. Så snart han var kommet til 15-årsalderen måtte han selv sørge for det økonomiske grunnlag ved å gi privatundervisning. Med uimotståelig energi og en ubegrenset lærevilje legger han allerede i ungdomsårene grunnlaget for den utrolig omfattende fagskunnskap han senere viste på så mange måter. Men fra første stund av er hans hovedbestebelse å trenge frem til en erkjennelse

av mennesket og verden ut over de grenser som i virkeligheten bare er forelobige og betinget av et bestemt utviklingsstadium.

Når man følger denne hans ungdomsutvikling, kan man få et inntrykk av en orn med mektige vinger på vei mot solen. Men på denne stormende åndsutviklingsvei fikk han en stor forskningsoppgave tildelt, som kom til å ta 20 år og som sterkt forsinket og forandret denne hastige utviklingstendens. Da et av Tysklands største forlag skulle utgi Goethes samlede verker, fikk han den oppgave å utarbeide en samlet fremstilling av Goethes naturvidenskapelige verk.

Dette var ikke bare å utgi, innlede og å kommentere. Der forelå nemlig ingen samlet fremstilling fra Goethes egen hånd, men en uendelighet av bruddstykker som først måtte samles og ordnes. Goethe hadde selv bare i liten grad hatt interesse for å utvikle sammenfattende filosofiske synspunkter. Han hadde helt samlet seg om selve iakttagelsen av naturen. Men Goethes øye oppdaget det som hadde vært skjult for andre. Med sin kunstneriske sans oppfattet han det oversanselige skapende i naturen. Rudolf Steiner beskrev nu den filosofisk erkjennelsesteoretiske side av Goethes naturbetragtning, noe som for Goethe selv ikke hadde vært bevisst gjennomtenkt. Det var meget lange og moysommelige veier Rudolf Steiner her måtte gå i Goethes fotspor fra naturfenomen til naturfenomen. Men i disse år modnes og fortettes Rudolf Steiners egen erkjennelsekraft. Han når frem til den gedigne fylde hvor naturiakttagelsen i selve den fysiske sansning får like stor betydning som de oversanselige iakttagelsesområder han nådde frem til.

Ved århundreskiftet forsøkte Rudolf Steiner gjentagne ganger i de forskjelligste kretser av mennesker å vise de nye veier han hadde funnet til en spirituell verdenserkjennelse. Gang på gang støtte han på en mur av manglende forståelse. Og han stod overfor spørsmålet: Må man tie stille, selv om man ser muligheter som de andre ikke ser? Må man vente til ytre katastrofer viser det mangelfulle eller uholdbare i de tanker man har? Barnet må som regel brenne seg, for det blir klar over hva ilden kan utrette. Er det nødvendig at de voksne i alle livets situasjoner først må "brenne seg", for de forstår noe vesentlig nytt? Må man tie stille og bare avvente utviklingen, selv om den går mot katastrofer?

Det kommer an på om man er våken til å stille de avgjørende spørsmål. - For hvis man - som Weizsäcker sier i det ovenfor siterte skrift, - ikke selv stiller det avgjørende spørsmål, kan man heller ikke få noe svar, fordi det da i tilfelle vil være helt uaktuelt og derfor egentlig uforståelig.

Dette var Rudolf Steiners situasjon ved århundreskiftet, inntil han møtte mennesker, som hadde evnen til å stille sentrale spørsmål. Straks kunne et samarbeid komme i stand. Og følger man nu Rudolf Steiners videre virksomhet, kan man hele tiden konstatere: Han venter rolig med å ta fatt på et bestemt erkjennelsesområde eller en bestemt kulturvirksomhet, inntil der er et menneske som spor etter det. Gang på gang viser det seg da at Rudolf Steiner i stillhet og ensomhet i årtier har arbeidet med akkurat den saken uten å si et ord om det, for det rette tidspunkt er kommet: Der er noen som har bruk for det. - Derfor er hans virksomhet så fri for fanatisme. Han trenger seg ikke frem med noesomhelst for å tvinge andre til å forstå eller for å tvinge andre til å handle anderledes. Først når en har bruk for hjelp, er han straks parat.

Antroposofien er vokset frem ved Rudolf Steiners individuelle utvikling og erkjennelsesarbeid. Men den er kommet til syne ved hans møte med stadig flere mennesker som hadde like meget bruk for en spirituell verdenserkjennelse, som man har bruk for mat.

Efterhvert som Rudolf Steiners virksomhet vokste og viste seg på de forskjelligste kulturlivsfelter, ble det stillferdige arbeid utsatt for voldsomme angrep. Det begynte med personlige sjikaner og lognaktige vrengebilleder i pressen og kulminerte med et organisert attentat under et foredrag. Rudolf Steiner fikk ingen saklige motstandere. Han ble enten tiet ihjel eller angrepet på et helt usaklig plan.

Efter hans død i 1925 er antallet av de mennesker, som arbeider med antroposofien og som har virket skapende på de forskjellige kulturfelter, øket til det mangedobbelte. Men i forhold til de muligheter som finnes i det antroposofiske erkjennelsesarbeid, kan man si at det som er blitt utrettet hittil, er forsvinnende lite. Om 100 år vil man kunne bedømme rekkevidden av disse muligheter bedre.

Førsteutgave:

Mennesket, Bergen, 1961/1

www.joergensmit.org er webbadressen til material av og om Jørgen Smit.
Biografisk material, utgivelser, foredrag, arbeidsplasser o.s.v. utgitt av Rembert Biemond